

بررسی رابطه بین تیپ‌های گیاهی گونه‌های مختلف پسته وحشی با خاک در استان کهگیلویه و

بویراحمد

مسعود یوسفی، عبدال شهبوریور و محمد فتاحی

به ترتیب کارشناس ارشد، عضو هیئت علمی مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان کهگیلویه و بویراحمد و عضو هیئت علمی موسسه تحقیقات جنگلها و مراتع

مقدمه

استخراج و بحث و بررسی گردید. برای مطالعه وضعیت خاک در هر تیپ یک پروفیل در اعماق ۲۰-۴۰، ۴۰-۵۰ و ۵۰-۴۰ سانتی‌متر حفر و آزمایشات فیزیکی و شیمیایی در آن انجام شد و شاخص‌های مورد نیاز (درصد اشباع خاک، هدایت الکتریکی، میزان اسیدیته، درصد گج، کربن آلی، ازت، فسفر، پتاسیم قابل جذب و بافت خاک و ...) تعیین گردید.

نتایج و بحث

بر اساس نتایج حاصله از آنالیز نمونه‌های خاک در تیپ‌های مختلف مشاهده گردید که بافت خاک در تیپ ۱ - (بنه - بلوط) و تیپ ۲ - (بلوط و بنه) متوسط و از نوع (Silty clay) و Clay دارای PH بین ۸/۵ تا ۷/۵ می‌باشد. پراکنش جنگل‌های تیپ بنه - بلوط و بلوط - بنه عمدتاً بر روی سازندهای گچساران و بختیاری و آسماری می‌باشد.

یکی از واحدهایی که در منطقه فراوان دیده می‌شود، واحد آهکی دوران دوم شامل سازندهای فلهیان، گدوون و داریان می‌باشد که تحت عنوان واحد آهکی نامبرده می‌شود و این واحد آهکی شامل آهک‌های خاکستری تا قهوه‌ای، رنگ می‌باشد. تیپ کلخونگ (Pistacia khinjuk) با طیف محدود در روی سازندهای گچساران و آسماری مشاهده می‌گردد و لیکن تیپ بنه (Pistacia atlant) گاه به صورت مخلوط با گونه خنجک و گاه به صورت جنگل‌های مخلوط با بلوط و بادام در انواع مختلف سازندهای منطقه با طیف وسیع تحمل حرارت از +۴۵ درجه در مناطق گرمسیری گچساران تا ۱۷- در مناطق سردسیری شهرستان دنا مشاهده می‌گردد (۵). بر اساس نقشه ۱:۲۵۰۰۰۰ ارزیابی منابع و قابلیت تیپ‌های بنه - بلوط و بلوط - بنه در واحد اراضی 1,5 , 2,4 - 1,4 مستقر می‌باشند که متشکل از کوه‌های مرتفع با قله مرور و پوشیده از جنگل و دارای

استان کهگیلویه و بویراحمد با سطحی معادل ۹۹۷۰۰۰ هکتار جنگل (۲۰٪ جنگل‌های غرب) از انبوه‌ترین جنگل‌های زاگرس برخوردار می‌باشد. ۷۲ گونه درختی متعلق به ۳۰ خانواده در این جنگل‌ها وجود دارد که حدود ۸۰ درصد آن را بلوط ایرانی (Quercus persica) و ۱۵ درصد آن را پسته وحشی و پنج درصد باقیمانده را سایر گونه‌ها تشکیل می‌دهد(۱). نتایج حاصله از مطالعات نشان می‌دهد که به طور کلی سه تیپ در جنگل‌های منطقه مشاهده می‌گردد. ۱- تیپ بلوط - بنه، ۲- بنه - خنجوک، ۳- بنه - بادام. در این تیپ‌ها عوامل خاک، رطوبت، درجه حرارت و ارتفاع جهت جغرافیایی و شیب از عوامل مهم و اصلی و تعیین کننده نحوه پراکنش گونه‌های مختلف درختان جنگلی می‌باشد(۲).

مواد و روش‌ها

در این روش ابتدا با جمع‌آوری اطلاعات از منابع کتابخانه‌ای در خصوص وضعیت زمین‌شناسی، خاک‌شناسی، اقلیم هواشناسی، ارزیابی منابع و قابلیت اراضی از ادارات و مؤسسات وابسته به منابع طبیعی و کشاورزی اطلاعات پایه تهیه و سپس عملیات میدانی در عرصه با عزیمت به مناطق پراکنش گونه‌های مختلف پسته وحشی محدوده‌های پراکنش بر روی نقشه ۱:۵۰۰۰۰ ترسیم و تیپ‌های مختلف و گسترش گاه ارتفاعی و سطح کل هر تیپ با استفاده از نرم‌افزارهای ILWIS مشخص گردید. سپس بر حسب مساحت هر تیپ حداقل ۳۰ قطعه نمونه در هر تیپ مشخص و کلیه اندازه‌گیری‌های کمی و کیفی در این قطعات متمرکز گردید. به منظور تشریح کلی تیپ‌های جنگل، تمامی اطلاعات و بررسی‌های کمی و کیفی در نرم‌افزار Excel ذخیره و نتایج نهایی پس از تجزیه و تحلیل

در روی دامنه‌ها و یال‌ها و حتی دره‌ها رویش می‌نمایند. بیشترین سطح پراکنش درختان بنه در جنگل‌های استان کهگیلویه و بویراحمد در ارتفاع ۹۵۰ تا ۲۵۰۰ متر (۶۰ تا ۷۰٪) و کمترین رویش بنه و کلخونگ در مناطق کمتر از ۵۰۰۰ متر (۳۰ تا ۴۰٪) می‌باشد. به نظر می‌رسد ارتفاع از سطح دریا و برودت هوا رشد درختان بنه و کلخونگ در مناطق سردسیری محدود می‌سازد. از طرفی جهت جغرافیایی شیب و نوع خاک نیز تأثیر زیادی در گسترش و پراکنش درختان بنه و کلخونگ دارد. به طوری که بیشترین پراکنش گونه‌های پسته وحشی در شیب‌های ۱۵ تا ۷۰ درصد و کلخونگ در شیب‌های ۱۰ تا ۶۵ درصد و در خاک‌هایی با سنگ مادر آهکی مشاهده می‌گردد.

منابع مورد استفاده

- ۱- باقری، محمدرضا. ۱۳۷۳. علل تخریب مراتع استان کهگیلویه و بویراحمد
- ۲- بهشتی، عزت‌اله. مسعود یوسفی، محمد فتاحی، ۱۳۷۶. بررسی عوامل مؤثر پراکنش جغرافیایی پسته وحشی در استان کهگیلویه و بویراحمد. گزارش طرح ملی بنه
- ۳- عابدین، ناصر. ۱۳۷۳. نگرش اقتصادی بر واحدهای زمین‌ساختی و معرفی توان استان کهگیلویه و بویراحمد، مجموعه مقالات کنفرانس رشد ر توسعه استان، ص ۳۷۹-۳۷۹
- ۴- زرین کشش، منوچهر. خاکشناسی جنگل‌های یاسوج. ۱۳۵۰.

سنگ‌های آهکی فسیل و سیلتی با شیب ۴۰ تا ۱۰۰ درصد می‌باشد و بیشترین گسترش درختان بنه و کلخونگ در خاک‌های با تکامل کم از نوع Lithosol و حتی در روی صخره سنگ‌ها مشاهده می‌گردند (۴). از نظر زمین‌شناسی بیشترین پراکنش درختان خنجوک در روی سازندهای گچساران و آسماری ۶۰٪ و بقیه سازندها از جمله سازند سروک و گروک و بختیاری (۳۰ تا ۴۰٪) کمترین عرصه پراکنش را بخود اختصاص داده‌اند.

کوهستانی بودن استان کهگیلویه و بویراحمد باعث تنوع اقلیم و همچنین تنوع زیستی گیاهان و جانوران مختلف شده است. اختلاف ارتفاع ۱۰۰ تا ۴۰۰۰ متر از سطح دریا و اختلاف دما ۱۷- تا ۴۵ درجه سانتی‌گراد مبین طیف وسیع بردباری گونه‌های گیاهی و جانوری و ادامه حیات آنها می‌باشد. در حالیکه ارس در مناطق سردسیری کوه دنا با سرمای ۱۷- درجه در ارتفاع بالای ۳۰۰۰ متر از سطح دریا خودنمایی می‌کنند. درختان کنار و خنجوک و بنه در گرمای ۴۵ درجه و ارتفاع حداقل ۱۵۰ متر از سطح دریا در منطقه حیدرکرار گچساران و نواحی اطراف قادر به رویش می‌باشند. درختان بنه از معدود درختانی هستند که با طیف وسیع بردباری خود با دمای بالای ۴۵ درجه سانتی‌گراد در اطراف گچساران تا ارتفاع ۲۵۰۰ متر از سطح دریا و دمای ۱۷- درجه سانتی‌گراد در مناطق اطراف سی‌سخت و یاسوج مشاهده می‌گردند. در حالیکه گونه کلخونگ *Pistacia khinjuk* شرایط مناطق گرمسیر را بیشتر می‌پسندد و پراکنش بیشتری دارند و گاه در مناطق سردسیری بصورت تک‌درخت مشاهده می‌گردند. مع‌الوصف درختان بنه در ارتفاع بالاتر از درختان بلوط و در مرحله بعد